

Володимир Нікольський (Донецьк)

НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ 1930–1936 рр. НА ДОНЕЧЧИНІ

Політичні репресії радянських часів мали, між іншим, певну національну спрямованість, тобто їх жертвами були люди, що належали до різних національних груп. Для того, щоб встановити дійсну картину подій, необхідно з'ясувати й реальну спрямованість переслідувань у цьому аспекті. Без цього комплексна оцінка історичного минулого буде неповною.

Вчені-історики провели значну роботу щодо розкриття цього питання. Але, в основному йдеться про період так званої «великої чистки» 1937–1938 рр., коли керівництвом НКВД було впроваджено реалізацію спеціальних національних директив-наказів (польська, німецька, грецька, харбінська операції тощо)¹. Спеціально визначену проблему розглядають в своїх роботах Б.Чирко, О.Рубльов, В.Репринцев, В.Ченцов².

Безпосереднє відношення до регіону Донбасу має стаття автора цього дослідження, в якій розглядаються події лише останнього року визначеного періоду³.

Джерельну базу роботи становлять документи, що зберігаються у Державному архіві Служби безпеки України в Донецьку⁴, а саме: тематичні картотеки за двома групами репресованих: 1) реабілітованих згідно відповідних положень діючого законодавства, 2) не реабілітованих, тобто – визнаних репресованими на законних підставах. Окрім того, використано журнали обліку архівно-слідчих справ цього архіву (також по відповідних групах репресованих). Було також проаналізовано матеріали картотеки Донецької обласної редколегії тому «Реабілітовані історією». Слід зазначити, що використання як джерельної бази дослідження матеріалів останньої потребує значної обачливості, тому що ця група має значні вади, що зумовлені характером їх утворення. Отже, якщо дослідник сприймає ці документи за безумовно певні, він може досягти необґрунтованих висновків. Справа полягає в тому, що картотеки обласних редколегій створювалися на тому вихідному матеріалі, що його надавали відповідні органи. Ці дані не містять другу групу репресованих (які не підлягають, згідно сучасної юридичної бази, реабілітації). Слід також враховувати, що значна частина архівно-слідчих справ знаходиться не в архівах СБУ, а в інших сховищах (державних та відомчих). Тому загалом вивчати статистичні аспекти репресій можна лише на основі використання всіх видів джерел. Загалом, на наш погляд, зібрана джерельна база дозволяє дослідити обрану проблему.

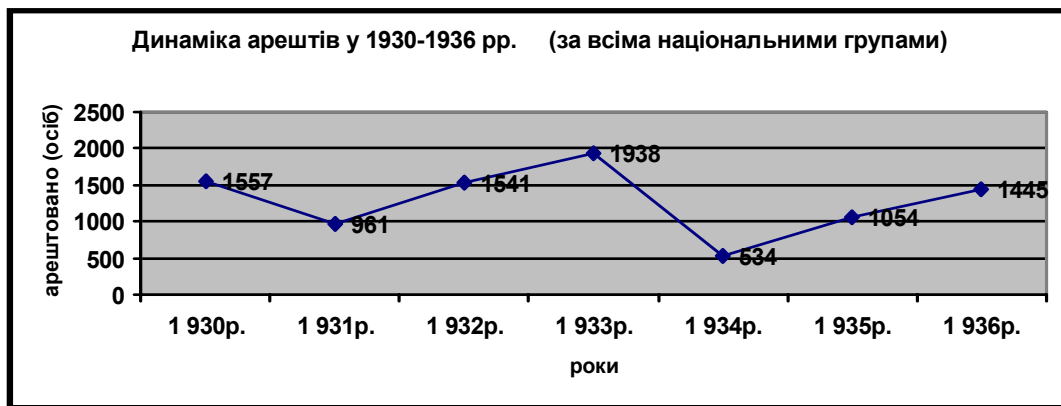
Хронологічні рамки роботи обмежені 1930-м роком, коли було розпочато впровадження політики розкуркулення і примусової колективізації, та 1936-м, що передував масовим репресіям «великої чистки».

Метою нашої роботи є встановлення реальної спрямованості політичних переслідувань на Донеччині у визначений період з урахуванням національної належності репресованих. Питання це не ставилося на порядку денному довгий час саме в такому аспекті, тому є підстави розглянути його.

Донеччина була і є регіоном з багатонаціональним складом населення. Так, за матеріалами губернського перепису 1923 р., згідно наших підрахунків, українців в губернії було 64,3 %, росіян – 25,8 %, греків – 3,4 %, німців – 2,2 %, євреїв – 1,6 %, поляків і татар – по 0,3 %, болгар – 0,04 %, окрім того було виділено групи «інші» та «невідомі». Ці дані не можна вважати за абсолютні, бо до 1930-го року відбулося багато змін у національному складі населення регіону (міграція, еміграція частини німців за кордон, репресії попередніх років), але вони є свідченням багатонаціонального складу населення регіону.

Згідно підрахунків автора, у 1930–1936 рр. на Донеччині було репресовано з політичних мотивів 9030 осіб. Динаміка переслідувань була такою: 1930 р. – 1557 осіб (17,2 % від загалу репресованих за цей період), у 1931 р. – 961 ос. (10,6 %), 1932 р. – 1541 ос. (17,1 %), 1933 р. – 1938 ос. (21,5 %), 1934 р. – 534 ос. (5,9 %), 1935 р. – 1054 ос. (11,7 %) та 1936 р. – 1445 ос. (16,0 %).

Графічно процес виглядав так:

З діаграми видно, що у визначений період динаміка репресій політичного характеру була нестійкою. Так, загальна кількість репресованих у 1930 р., 1932 р. та 1936 р. майже збігається. Водночас, фіксується значне падіння арештів у 1931 р. та 1934 р. Підйоми відбувалися з 1931 р. по 1933 р. та з 1934 р. по 1936 р. При цьому простежується саме тенденція підйому, тому що арешти збільшувалися у кожному випадку протягом двох років. Максимальну кількість осіб було репресовано у 1933 р. Тобто, практично процес мав «хвилеподібний» характер за загальною чисельністю та «пилоподібний» – за динамікою арештів.

Національний склад репресованих у 1930-1936 рр. був таким:

Національні групи	Репресовано осіб	% від загалу
Українці	5400	59,8 %
Росіяни	1572	17,4 %
Німці	1192	13,2 %
Греки	357	4,0 %
Поляки	157	1,7 %
Білоруси	123	1,4 %
Євреї	105	1,2 %
Болгари	35	0,3 %
Чехи	12	0,1 %
Молдавани	10	0,1 %
Угорці	9	0,1 %
Латиші	8	0,09 %
Татари	7	0,08 %
Литовці	6	0,07 %
Вірмени	5	0,06 %

Окрім того, були репресовані: австрійці та румуни – по 4 ос. (по 0,04 %), мордвини та серби – по 3 ос. (по 0,03 %), турки, естонці, грузини, італійці та словаки – по 2 ос. (по 0,02 %), та по одному (по 0,01 %) – чорногорець, комі, швейцарець, карачаївець, кореець, осетин, бельгієць, циган.

Загалом підпали під репресії особи, що належали до 37 національних груп.

За роками «розподіл» арештів в національних групах був таким:

У **1930 р.** було репресовано представників дванадцяти національних груп, у тому числі: українців – 1105 ос. (71 %), росіян – 194 ос. (12,5 %), греків – 138 ос. (8,9 %), німців – 53 ос. (3,4 %), поляків – 31 ос. (2 %), болгар – 14 ос. (0,9 %), білорусів – 12 ос. (0,8 %), литовців – 2 ос. (0,1 %) та по одному – австрієць, чорногорець і молдаванин (по 0,06 %).

У **1931 р.** заарештували мешканців регіону, що належали до вісімнадцяти національностей: 686 українців (71,5 % від загалу), 153 росіян (15,9 %), 40 греків (4,2 %), 32 німці (3,3 %), 15 євреїв (1,6 %), по 10 поляків та білорусів (по 1 %), 4 чехів (0,4 %), 2 латишів (0,2 %) та по одному – болгарина, литовця, молдаванина, турка, румуна, карачаївця, швейцарця та татарина (по 0,1 %).

1932 р. арештам було піддано людей, що належали до двадцяти національностей; серед них: 1073 українці (69,4 %), 268 росіян (17,3 %), 64 німці (4,2 %), 53 греки (3,4 %), 25 поляків (1,6 %), 22 білоруси (1,4 %), 11 болгар (0,7 %), 9 євреїв (0,6 %), 3 серби (0,2 %), по 2 угорців та молдаван (по 0,1 %), по одному – литовцю, румуну, чеху, вірменину, латишу, словаку, бельгійцю і татарину (по 0,06 %).

Наступного, **1933 р.** було репресовано 1353 українців (69,6 % від загалу), 283 росіянина (14,6 %), 171 німця (8,8 %), 70 греків (3,6 %), по 16 поляків та

білорусів (по 0,8 %), 10 євреїв (0,5 %), 6 болгар (0,3 %), 3 угорців (0,2 %), по 2 румун та італійців (по 0,1 %), по одному – австрійцю, чеху, латишу, осетину, грузину і словаку (по 0,05 %). Це були представники сімнадцяти національних груп.

У **1934 р.** число національних груп зменшилося до десяти, а кількість заарештованих була такою: німців – 221 (41,4 %), українців (41,4 %), росіян – 72 (13,5 %), греків – 14 (2,6 %), євреїв – 9 (1,7 %), поляків – 7 (1,3 %), білорусів – 5 (0,9 %), по одному – турок та комі (по 0,2 %).

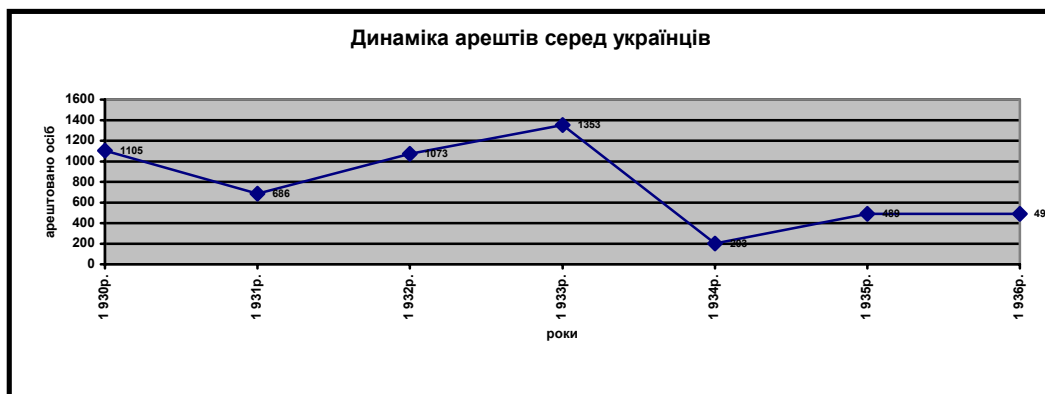
1935 р. репресії охопили шістнадцять національних груп, було заарештовано: 489 українців (46,4 %), 271 росіянина (25,7 %), 172 німця (16,3 %), 32 поляка (3 %), 26 білорусів (2,5 %), 22 греків (2,1 %), 21 єврея (2 %), по 4 молдаванина та чеха (по 0,4 %), 3 татар (0,3 %), по 2 болгарина, вірменина, латиша, угорця, по одному – литовця і корейця (по 0,1 %).

В останній рік періоду, що досліджується (**1936 р.**), кількість національних груп серед репресованих досягла дев'ятнадцяти, при цьому «розподіл» заарештованих був таким: українці – 491 (34 %), німці – 479 (33,1 %), росіяни – 331 (22,9 %), євреї і поляки – 36 (по 2,5 %), білоруси – 32 (2,2 %), греки – 20 (1,4 %), мордвини – 3 (0,2 %), молдавани, чехи, естонці, латиші, татари і угорці – по 2 (по 0,1 %), та по одному – болгарину, австрійцю, литовцю, вірменину та грузину (по 0,07 %).

Репресії за національними групами 1930–1936 рр. мали особливості, що виходили з місця проживання відповідного населення. Так, у своїй більшості українці, німці, болгары та греки були селянами, а росіяни, поляки, білоруси та євреї – мешкали у містах та робітничих селищах. Це не могло не впливати на розміри репресій, виходячи зі специфіки діяльності органів держбезпеки.

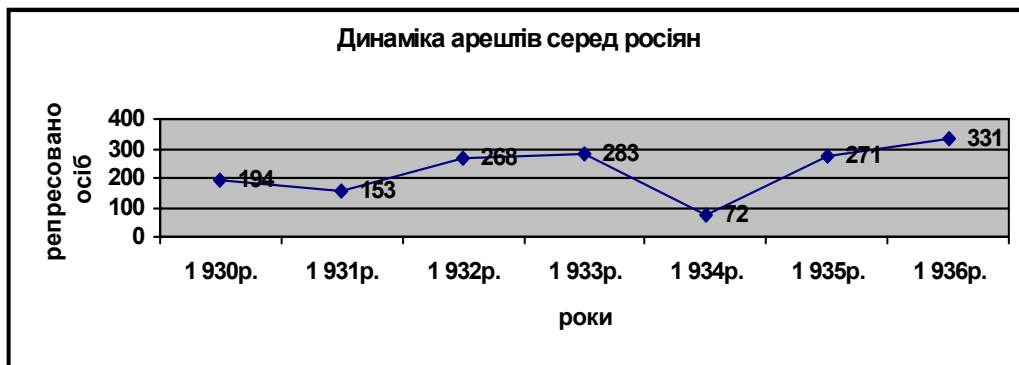
Отже, з наведених даних видно, що українці становили найбільші частки репресованих за всіма роками періоду, окрім 1934 р. При цьому, якщо у 1930–1933 рр. (роки колективізації) їх відсотки серед загалу репресованих були в межах 69,4–71,5 %, то у подальші роки вони зменшуються до 34–46,4 %. Найменша частка серед заарештованих українців припадає на 1936 р. – 34 %. Українці переважали серед репресованих в усі роки, окрім 1934-го.

Ми створили діаграми-графіки, що показують динаміку арештів за найбільш

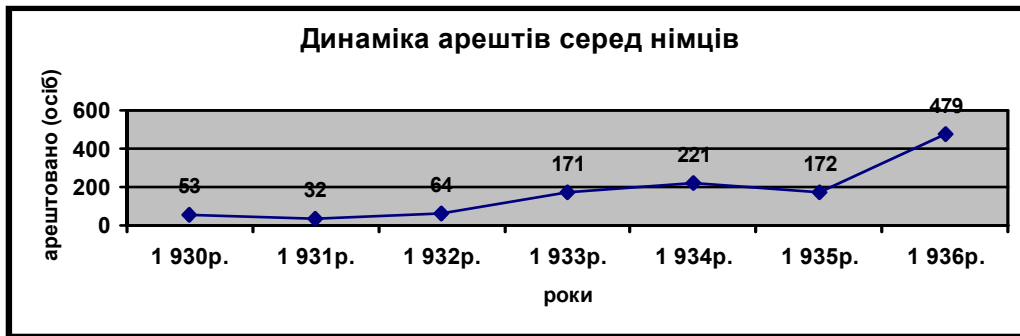
чисельними національними групами.

Середня кількість заарештованих українців за весь семирічний період становила 771 ос., при цьому у першому році (1930 р.) пересічний показник було перевищено на 50 %. Чисельність репресованих наступного року є найбільш наближеною до пересічної. Далі відбувався швидкий процес різкого збільшення арештів протягом двох років (1931–1933). Саме у 1933 р. було досягнуто «піку» з арештів за всі роки, з наступним різким падінням – майже в сім разів. Потім – понад двократне збільшення чисельності репресованих із стабілізацією у 1935–1936 рр. (заарештовано, відповідно, 489 та 491 ос.). Таким чином, йдеться про значну кількість арештів серед українців саме в «ключові» роки: 1930 р. – розгортання масової колективізації, 1932–1933 рр. – завершення цього процесу та голодомор. Найменша чисельність репресованих українців спостерігалася у відносно тихі роки – у 1934–1935–1936 рр. коли «акценти» було дещо переорієнтовано. Загалом «крива» динаміки репресій серед українців майже точно відбиває відповідну загалом репресованих, що зумовлено, на наш погляд, саме перевагою чисельності репресованих цієї національної групи.

Динаміка арештів серед росіян певною мірою відрізняється від такої у групі українців. У 1931 р. відбулося певне зменшення кількості заарештованих з подальшим збільшенням у 1931–1933 рр. (при цьому на останньому періоді темпи дещо зменшилися). Далі – різке падіння (у 4 рази), з наступним таким самим збільшенням майже до рівня 1933 р. У 1936 р. відбулося нове збільшення репресованих у цій групі – до найвищого рівня за весь період (331 ос.). Сам малюнок цієї лінії в окремих відрізках наближається до відповідного у групах українців «Підйоми» та «падіння» мають загальні тенденції, за винятком періоду 1935–1936 р., коли арешти у росіян збільшилися (у 1,2 рази), а по українцях – була стабілізація на загальному тлі двократного збільшення порівняно з попереднім періодом. Пересічний показник арештів – 225 ос. за рік.

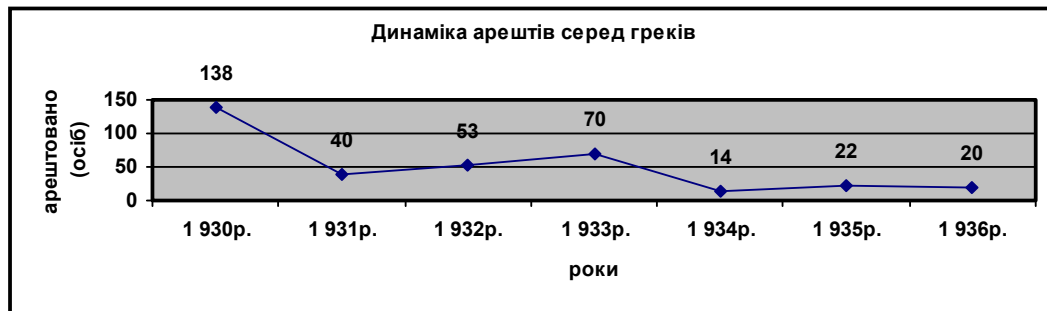
У групі німців ми маємо таку картину:

Загальна тенденція арештів серед німців свідчить про нарощування темпів та кількості арештів. При цьому, як і в групах українців та росіян, у 1931 р. відбулося певне (у 1,7 рази) зменшення числа репресованих. У подальші роки (за винятком 1935 р.) йшов процес зростання політичних переслідувань: у 1933 р. майже в 3 рази, у 1934 р. – у 1,3 рази. Потім, у 1935 р., зменшення – у 1,3 рази, тобто – «повернулися» до рівня 1933 р. А у 1936 р. кількість заарештованих німців збільшилася, порівняно з попереднім роком, майже у 3 рази. Середньорічний показник арештів серед німців становив 170 ос.

Таку динаміку можна пояснити двома моментами: 1) перший період (1930–1933 р.) характеризується загальними тенденціями, зв'язаними з колективізацією та голодомором, 2) у подальші роки арешти були віддзеркаленням подій у Німеччині – прихід до влади націонал-соціалістичної партії на чолі з А.Гітлером (саме звідсіля – швидке зростання кількості арештів).

З-поміж репресованих грецької національної групи динаміка була такою:

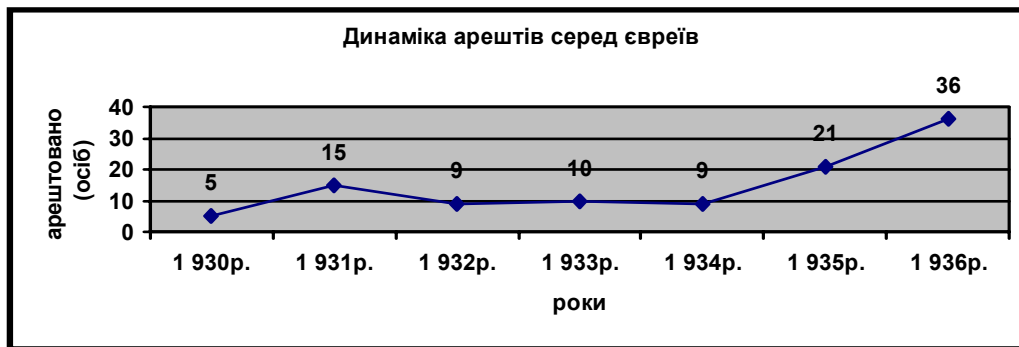
Тут спостерігається зовсім інша загальна тенденція, порівняно з групами українців, росіян та німців: постійне (за винятком 1933 р.) падіння кількості репресованих. При тому, найбільше число греків заарештували у перший рік періоду (1930 р.) коли розпочалися масове розкуркулення та примусова колек-

тивізація. Очевидно, що така державна політика викликала опір грецького населення. Потім, як і в усіх національних групах (у 1931 р.) було зменшення чисельності репресованих, яке у греків було значним – майже у 3,5 рази (нагадаємо, що зменшення серед українців було у 1,6 рази, росіян – у 1,3 рази, німців – у 1,7 рази). Таким чином, у групі греків, що здебільшого були мешканцями села, зменшення репресій у 1931 р. було найбільшим. У 1932–1933 р. відбулося певне збільшення репресованих греків (кожного року у 1,3 рази порівняно з попереднім). Далі (у 1934 р.) – значне зменшення арештів (у 5 разів), з невеликим збільшенням та стабілізацією у 1935–1936 рр. Пересічний показник в усі роки у греків дорівнював 51 заарештованому.

Як вже було зазначено вище, основна маса єврейського, білоруського та польського населення Донеччини у визначений період мешкала у містах та селищах міського типу.

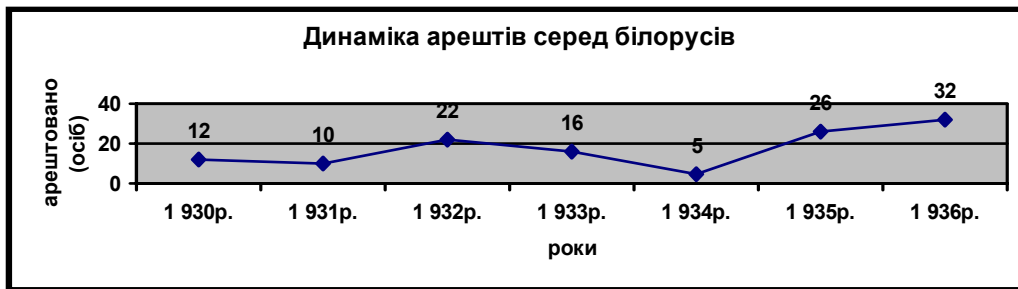
Динаміка репресій у цих національних групах дещо відрізняється від показників у групах з переважанням сільського населення.

З-поміж єврейського населення динаміка репресій була такою:

У цій групі спостерігається загальна тенденція на збільшення кількості репресованих. Тут репресії не були зв'язані з колективізацією та розкуркуленням, а йшлося про переслідування за традиційними для органів держбезпеки обвинуваченнями: антирадянська агітація, троцькізм, участь в антирадянських організаціях. Тому динаміка була зовсім іншою. Пересічний показник арештів за роки – 15 ос.

Динаміка репресій щодо білорусів, які також відносилися до міського населення, має такий вигляд:

З діаграми видно, що динаміка репресій у групі білорусів тотожна відповідній у групі євреїв: при загальній тенденції до збільшення кількості арештованих, відзначається певне збільшення у 1932 р. та зменшення у 1934 р. Пересічний показник становить – 18 ос. на рік.

Можна відзначити у певні роки відсутність репресованих за такими національними групами: 1930р. – турки, комі, румуни, мордвини, чехи, вірмени, естонці, латиші, осетини, карачаївці, грузини, італійці, серби, словаки, швейцарці, корейці, бельгійці, цигани, татари, угорці; 1931 р. – австрійці, чорногорці, комі, мордвини, естонці, осетини, грузини, італійці, серби, словаки, корейці, бельгійці, цигани, угорці; 1932 р. – австрійці, чорногорці, турки, комі, мордвини, естонці, осетини, карачаївці, грузини, італійці, швейцарці, корейці; 1933 р. – чорногорці, литовці, молдавани, турки, комі, мордвини, вірмени, естонці, карачаївці, серби, швейцарці, корейці, бельгійці, цигани, татари; 1934 р. – болгари, чорногорці, литовці, молдавани, румуни, мордвини, чехи, вірмени, естонці, латиші, осетини, карачаївці, грузини, італійці, серби, словаки, швейцарці, корейці, бельгійці, цигани, татари, угорці; 1935 р. – австрійці, чорногорці, турки, комі, румуни, мордвини, естонці, осетини, карачаївці, грузини, італійці, серби, словаки, швейцарці, бельгійці, цигани; 1936 р. чорногорці, турки, комі, румуни, осетини, карачаївці, італійці, серби, словаки, швейцарці, корейці, бельгійці, цигани.

Основну групу тут становлять національні групи, які за статистикою тогочасних органів держбезпеки належали до іноземних: австрійці, чорногорці, турки, румуни, чехи, естонці, литовці, латиші, італійці, серби, словаки, швейцарці, корейці, бельгійці та угорці.

Незначна чисельність серед репресованих представників таких національностей СРСР, як молдавани, комі, мордвини, вірмени, осетини, карачаївці, грузини, цигани, на наш погляд, пояснюється тим, що вони не належали до місцевого населення Донбасу, більше того, їх наявність тут є випадковістю.

Водночас, незначна частина татар та китайців, які в достатньо великій кількості перебували в регіоні (здебільшого, як сезонники на шахтах) показує, скоріше, складність «роботи» ГПУ–НКВД, бо, як правило, вони спілкувалися рідною мовою, що ускладнювало діяльність «інформаторів».

Якщо розглянути динаміку репресій серед національних груп за роками, то можна відновити таку картину.

Українці у 1930 р. становили 71,0 %, у 1931 р. – 71,5 %, у 1932 р. – 69,4 %, у 1933 р. – 69,6 %, у 1934 р. – 38,0 %, у 1935 р. – 46,4 %, у 1936 р. – 34,0 %.

Серед *росіян* ці показники були такими: 1930 р. – 12,5 %, 1931 р. – 15,9 %, 1932 р. – 17,3 %, 1934 р. – 13,5 %, 1935 р. – 25,7 %, 1936 р. – 22,9 %.

Національна група *німців* характеризується такими даними: 1930 р. – 3,4 %, 1931 р. – 3,3 %, 1932 р. – 4,2 %, 1933 р. – 8,8 %, 1934 р. – 41,4 %, 1935 р. – 16,3 %, 1936 р. – 33,1 %

Греки у 1930 р. становили 8,9 % від загалу репресованих, у 1931 р. – 4,2 %, 1932 р. – 3,4 %, 1933 р. – 3,6 %, 1934 р. – 2,6 %, 1935 р. – 2,1 %, 1936 р. – 1,4 %.

Серед *євреїв* співвідношення було таким: у 1930 р. – 0,3 %, 1931 р. – 1,6 %, 1932 р. – 0,6 %, 1933 р. – 0,5 %, 1934 р. – 1,7 %, 1935 р. – 2,0 %, 1936 р. – 2,5 %.

Поляки у 1930 р. становили 2,0 % репресованих, у 1931 р. – 1,0 %, 1932 р. – 1,6 %, 1933 р. – 0,8 %, 1934 р. – 1,3 %, 1935 р. – 3,0 %, 1936 р. – 2,5 %.

Білоруси у 1930 р. становили 0,8 %, у 1931 р. – 1,0 %, у 1932 р. – 1,4 %, 1933 р. – 0,8 %, 1934 р. – 0,9 %, 1935 р. – 2,5 %, 1936 р. – 2,2 %.

Узагальнююча таблиця за цими показниками має такий вигляд:

	1930 р.	1931 р.	1932 р.	1933 р.	1934 р.	1935 р.	1936 р.
Українці	71,0 %	71,5 %	69,4 %	69,6 %	38,0 %	46,4 %	34,0 %
Росіяни	12,5 %	15,9 %	17,3 %	14,6 %	13,5 %	25,7 %	22,9 %
Німці	3,4 %	3,3 %	4,2 %	8,8 %	41,4 %	16,3 %	33,1 %
Греки	8,9 %	4,2 %	3,4 %	3,6 %	2,6 %	2,1 %	1,4 %
Євреї	0,3 %	1,6 %	0,6 %	0,5 %	1,7 %	2,0 %	2,5 %
Поляки	2,0 %	1,0 %	1,6 %	0,8 %	1,3 %	3,0 %	2,5 %
Білоруси	0,8 %	1,0 %	1,4 %	0,8 %	0,9 %	2,5 %	2,2 %

Наведені підрахунки показують, що співвідношення репресованих за національними групами у визначений період підлягала певним змінам. Так, серед українців проходив процес значного зменшення порівняльних часток заарештованих (за весь період – частки зменшилися з 71 % до 34 %). У групі росіян відбувалися протилежні зміни – частки поступово були збільшені (з 12,5 % до 22,9 %). У німців найбільша частка була у 1934 р. (41,4 %), найменша – у 1931 р. (3,4 %), при загальній тенденції збільшення порівняльних часток. У групі греків відбувалося поступове зменшення часток репресованих. У євреїв, при загальній тенденції до збільшення часток (з 0,3 % до 2,5 %) спостерігалися коливання (зменшення-збільшення в окремі роки). Подібно нестійкими були співвідношення у групах поляків та білорусів.

Таким чином, можна стверджувати, що органи держбезпеки у 1930–1936 рр., проводячи політичні репресії, планомірно переносили акценти на групи росіян, німців та євреїв. Водночас зменшувалися частки репресованих українців та греків. В інших групах показники були динамічно нестійкими, що є свідченням незначної «уваги» до них каральних органів.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. По-перше, у 1930–1936 рр. у процесі розгортання політичних репресій склалися певні тенденції, що були обумовлені процесами, що відбувалися в країні та поза її кордонами (розкуркулення, колективізація, прихід до влади у Німеччині фашистської партії). Це, безумовно, впливало на характер та розміри репресій щодо певних національних груп. По-друге, «акценти», тобто реальна спрямованість репресій залежали від відомчих факторів, тобто – внутрішніх тенденцій, що формувалися в органах держбезпеки. Отже, можна стверджувати, що політичні репресії щодо національних груп в Донбасі були відлунням загальнополітичних тенденцій у державі.

¹ Див.: Дмитрієнко М., Табачник Д., Чирко Б. Німці в Україні: історія і сучасність // Віче. – 1992. – №5. – С.135–147; Бажан О., Войналович В. Війна проти власного народу // Літературна Україна. – 1993. – 29 липня; Єрмак О. Доля болгарських комуністів // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1994. – №1. – С.59–63; Нікольський В. Українці Донеччини, репресовані у 1937–1938 рр.: соціологічний аналіз статистики // Схід. – 1995. – № 3. – С.37–45; Його ж. «Греческая операция» // Греки и славяне: 1000 лет. – 1997. – № 1. – С.134–139; Його ж. «Велика чистка» // Правда через роки: Статті, спогади, документи. – Донецьк, 1995. – С.28–30; Нікольський В.Н., Сорокіна С.В. Репрессии против греков в 1937–1938 гг. // Правда через годы: Статьи, воспоминания, документы. – Вып. 3. – Донецк, 1999. – С.32–41; Нікольський В.Н., Губенко Е.В. Под прессом массовых репрессий. Польское население Донбасса // Там само. – С.51–54.

² Рубльов О., Репринцев В. Репресії проти поляків в Україні у 1930-ті роки // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1995. – № 1/2. – С.116–156; Чирко Б. Нацмен? Значить ворог. Проблеми національних меншин в документах партійних і радянських органів в 20–30-х рр. // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1995. – № 1/2. – С.95–110; Ченцов В.В. Трагические судьбы. Политические репрессии против немецкого населения Украины в 1920–1930-е годы. – М., 1998. – 208 с.; Його ж. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки. – Тернопіль, 2000. – 482 с.

³ Нікольський В.М. 1936 рік у загальному контексті політичних репресій на Україні 1930-х років // Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – 1999. – №2. – С.32–41.

⁴ Ми виключили з підрахунків осіб, що були репресовані на інших територіях країни, але, згідно існуючих правил, справи на них зберігаються у відповідних архівах за місцем народження.